

Bibliotekos istorijos vingiai

Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Paveldas ir raida, 1557–2007 : bibliografijos rodyklė / Lietuvos mokslų akademijos biblioteka ; sudarė Elena Stasiukaitienė ; redaktorių kolegija: Leokadija Kairelienė, Lina Kanopkienė (ats. red.), Juozas Marcinkevičius (pirm.), Birutė Railienė, Povilas Saudargas. – Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos biblioteka, 2009. – 432 p. – ISBN 978–9986–08–047–3

Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos parengtų bibliografinių leidinių kontekste čia aptariama bibliografijos rodyklė išskirtinė tiriamo objekto mastais: pirmąkart aprėpiama plati ir įvairiašakė pačios bibliotekos, kaip institucijos, veikla ir joje saugomi rinkiniai. Paradoksalu, bet knygos pavadinimas „Lietuvos mokslų akademijos biblioteka“ neaktualus šiai institucijai įvardinti tapo kaip tik jos išleidimo metais – bibliotekos steigėjo funkcijas vykdanči Lietuvos mokslų akademija 2009 m. lapkričio 24 d. Prezidiumo nutarimu patvirtino naujus bibliotekos nuostatus: biblioteka nuo šiol yra oficialiai vadinama Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka¹. Jeigu leidinio metrika tiksli – nurodoma, jog pasirašyta spaudai buvo 2009 m. gruodžio 23 d., – tai knyga dienos šviesą išvydo, kai biblioteka jau išties mėnesį veikė kitu pavadinimu. Tad Sudarytojos „Pratarmėje“ (p. 6–11) siūloma metaforinė paralelė tarp bibliotekos ir žmogaus likimo kaip reta taikli...

Knygą, be pratarmės ir svarbesnių įvykių bei veiklos datų sąrašo (p. 11–18), sudaro trys skyriai: 1) Paveldėtos ir įgytos bibliotekos, spaudinių rinkiniai, kolekcijos (p. 19–141), 2) Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos raida. Veiklos turinys (p. 142–372), 3) Ikonografija (p. 373–387). Kiekvienas iš šių skyrių skirstomas į daugiau ar mažiau skirsnių ir skirsnelių. Knyga aprūpinta tekste vartojamų sutrumpinimų sąrašu (p. 388–392) ir asmenvardžių rodykle (p. 393–426). Leidinys iliustruotas, dauguma nuotraukų – archyvinės. Sumaniai parinktos ir aprūpintos informatyvia metrika nuotraukos, išsklaidytos po visą knygą. Tokiu būdu jos atlieka svarbią iliustracinę funkciją, bet jų sąrašas, manyčiau, būtų buvęs labai pravartus.

Sudarytojos pasirinktos bibliografinės rodyklės chronologinės ribos, o konkrečiau – pirmoji jų, t. y. 1557 metai, yra kiek netikėta. Nors nuo pat įsteigimo 1941 m. Lietuvos mokslų akademijos biblioteka iki praėjusių metų pabaigos pavadinime neturėjo asmenvardžio „Vrublevskiai“, tačiau šios bibliotekos istorija visada buvo siejama su Vrublevskių sukauptais rinkiniais. Šnekamojoje kalboje ši institucija visą laiką buvo žinoma (ir ne tik lenkų kultūrinėje tradicijoje) kaip Vrublevskių biblioteka. Kodėl prirėkė Bibliotekos ištakas kelti į XVI a. vidurį, pratarmėje paaiškinama labai glaustai ir konkrečiai: „Rodyklės chronologines ribas (1557–2007) lėmė Vilniaus evangelikų reformatų sinodo bibliotekos įkūrimo 450 metų sukaktis, 2007-ųjų pabaigoje paminėta ir Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje surengus mokslinę konferenciją“ (p. 9). Vilniaus evangelikų reformatų sinodo biblioteka, kaip teigia pati Sudarytoja pratarmėje, tuometinės Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos buvo perimta tik 1941 metų vasario mėnesį (p. 8). Be Sinodo bibliotekos rinkinio, kaip „paveldėtos ir įgytos bibliotekos, spaudinių rinkiniai, kolekcijos“ išskiriamos dar trys bibliotekos: Vilniaus mokslo bičiulių draugijos biblioteka, Valstybinė Vrublevskių biblioteka ir Kariuomenės biblioteka. Pastarųjų keturių bibliotekų, kurios čia aptariamoje bibliografijos rodyklėje pristatomos kaip sąlyginai savarankiški struktūriniai vienetai, išskyrimas visų pirma verčia klausyti, kodėl tik tiek? Kodėl kaip atskiras struktūrinis vienetas neišskirta, pavyzdžiui, iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus perkelta Pelikso Bugailiškio (*1883–†1965) sukomplektuota Žemaitijos dvarų kolekcija ar Vilniaus vyskupijos kapitulos archyvo dalis? Tuo labiau, kad Vilniaus vyskupijos kapitulos archyvas

¹ Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos nuostatai [interaktyvus] [žiūrėta 2009 m. vasario 27 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.mab.lt/dokumentai/nuostatai2009.pdf>

siekia XIV a. pabaigą², taigi chronologiškai yra ankstesnis už Vilniaus evangelikų reformatų Sinodo biblioteką. Antra, pagal 1994 m. nuostatus, kurie, beje, minimi pratarinėje (p. 9), Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rinkiniai vertinami kaip vientisas masyvas, struktūrizuotas atskirais fondais bei kolekcijomis, o ne išskaidytas į atskiras bibliotekas.

XIX a. antrojoje pusėje Vilniuje žinomo gydytojo homeopato Eustachijaus Vrublevskio sūnus Tadas Vrublevskis (*1858–†1925), baigęs teisės studijas Maskvos universitete, 1890 m. apsigyvenęs Vilniuje ėmė kaupti knygas bei rankraščius ir įsteigė tėvų vardu pavadintą biblioteką, kurią 1925 m. testamentu padovanojo Vilniaus miestui be teisės ją išgabenti ar išskaidyti jos rinkinius. Bibliotekos internetiniame puslapyje, be kita ko, buvo rašoma: „Po Tado Vrublevskio mirties biblioteka tapo valstybine ir 1926 m. įsikūrė Tiškevičių rūmuose, Žygimantų g. 1/8 (tuo metu joje buvo apie 90 000 vertingų knygų, 28 000 rankraščių ir autografų, 1500 žemėlapių, per 13 000 piešinių ir nuotraukų, apie 1200 paveikslų ir t. t.). 1937 m. biblioteka gavo Romerių šeimos paveikslų rinkinį. 1941 m. jo biblioteka tapo Lietuvos Mokslų Akademijos bibliotekos pagrindu“³. Ar čia aptariamoje bibliografinėje rodyklėje atspirties tašku pasirinkus Vilniaus evangelikų reformatų sinodo biblioteką nėra kvestionuojama nuostata, kad Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos pagrindas yra Tado Vrublevskio rūpestingai kaupti Vilniaus miestui dovanotieji rinkiniai? Tokią prielaidą, deja, suponuoja tiek leidinio pavadinimas, tiek ir duomenų pateikimas. Antai pirmoje dalyje „Paveldėtos ir įgytos bibliotekos, spaudinių rinkiniai, kolekcijos“ (p. 19–141) minėtosios keturios bibliotekos išskiriamos į atskirus skirsnius, ir duomenys apie juose esančius rankraščius, spaudinius, knygas, jų tvarkymą ir t. t. pateikiami atskirais skirsniais, kurie yra pritaikyti konkrečiai vienos ar kitos čia išskirtos bibliotekos rinkinių istorijos pristatymui. Bibliografiniai duomenys apie Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos raidą ir veiklos turinį pateikiami antrame rodyklės skyriuje (p. 142–372). Į atskirą dalį išskirta ikonografija (p. 373–387). Pastaroji dalis, beje, aptariamoms rodyklės struktūroje kelia mažiausiai abejonių dėl jos tikslingumo.

Akivaizdžiai trūksta ne tik chronologinių ribų išsamesnio pagrindimo, bet ir pagrindinių duomenų iš bibliotekos istorijos pateikimo. Pratarinė šiuo konkrečiu atveju, manyčiau, yra perdėm glausta. Antai pirmosiose pratarinės pastraipose rašoma apie Jono Basanavičiaus iniciatyva 1907 m. pavasarį įvykusio Lietuvių mokslo draugijos steigiamąjį susirinkimą, ir cituojamas patriarcho palinkėjimas draugijai tapti Lietuvių mokslo akademija (p. 6). Toliau teigiama, kad „ji buvo įsteigta 1941 m. sausio 16 d.“, rašoma, kad Akademijos kūrėjai rūpinosi turėti biblioteką. Belieka apgailestauti, kad Sudarytoja nemanė esant reikalinga išsamiau aptarti 1939 m. įkurtojo Lituanistikos instituto, kuris 1940 m. antroje pusėje persikėlė į Vilnių, vaidmens. Istorikas Antanas Tyla, nagrinėdamas Lituanistikos instituto įkūrimo ir veiklos peripetijas, be kita ko, pateikė ir istoriniais šaltiniais paremtų duomenų apie bibliotekos genezę, nurodydamas, kad Lituanistikos institutui buvo perduoti „[...] Jono Basanavičiaus muziejus ir biblioteka. Ji buvo pavadinta Lituanistikos instituto Pirmuoju muziejumi ir biblioteka. Be to, Institutui buvo perduotos Valstybinė Vrublevskių biblioteka, pavadinta Lituanistikos instituto Centrine biblioteka, buv. Lenkų mokslo draugijos biblioteka ir muziejus, pavadinti Lituanistikos instituto Antruoju muziejumi ir biblioteka, buvęs Žydų mokslo „Jivo“ institutas, pavadintas Trečiuoju muziejumi ir biblioteka. Institutui buvo perduota Vilniaus kunigų seminarijos biblioteka [...]“⁴. Tuo tarpu čia aptariamoms bibliografijos rodyklės pratarinėje teigiama, kad panaikintojo Lituanistikos instituto vietoje pradėjus kurti Mokslų akademiją, šiam institutui priklausiusios „Valstybinė Vrublevskių (vadinta Lituanistikos instituto centrine), Vilniaus mokslo bičiulių draugijos ir Lietuvos kariuomenės biblioteka atiteko Lietuvos mokslų akademijai ir tapo jos bibliotekos

² LABANAUSKIENĖ, Danutė. Pratarinė. In *Lietuvos mokslų akademijos biblioteka. Rankraščių fondai*. Sudarė D. Labanauskienė. Vilnius, 1994, p. 7.

³ Bibliotekos istorija: <http://www.mab.lt/istorija.html>. Taip buvo 2009 m. Šiuo metu cituojamo teksto Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos internetiniame puslapyje nebėra (red. pastaba).

⁴ TYLA, Antanas. Istorija lituanistikos kontekste. In *Lituanistika: tradicijos, dabartis, perspektyvos*. Vilnius, 1999, p. 51.

neįkainojamu paveldu“ (p. 8). Ar tai reikštų, kad Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka įsteigta trijų rinkinių pagrindu? Išeitų, kad Vilniaus evangelikų reformatų sinodo biblioteką pagal pratar- mėje minimą 1941 m. vasario 22 d. aktą, Akademijos biblioteka gavo vėliau, nei Lituanistikos institute buvusius rinkinius.

Sudarytoja pratarinėje rašo, jog „siektą sulasioti visa, kas byloja apie paveldėtą – Vilniaus evangelikų reformatų sinodo, Vilniaus mokslo bičiulių draugijos, Valstybinės Vrublevskių ir Kariuomenės bibliotekų kūrimą, jų fondų turtinimą, globotojus, knygų likimus, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos raidą ir įvairiapusę veiklą slogiais karo, pokario metais ir nūnai joje dirbančius žmones“ (p. 9). Pagarbos vertas stebinantis Sudarytojos kruopštumas registruojant smulkiausias publikacijas, kurių nereta tik konstatuoja vienos ar kitos sudarytojai rūpimos bibliotekos veiklos faktą ar marginalinį jos aspektą. Žinoma, ir vien tik institucijos veikimo/neveikimo paminėjimas, kai kuriais atvejais taip pat gali būti labai reikšmingas da- lykas būsimam Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos istorijos autoriui (o būtent jis ir yra svarbiausias – šalia kitų Lietuvos bibliotekų istorijos tyrėjų, knygotyriminkų bei bibliofilų – šio leidinio ad- resatas). Tai turint omenyje, šiek tiek trikdo labai netolygios publikacijų anotacijos. Antai Nr. 3013 pateik- ta nuoroda O. Voverienės tekstui pavadinimu „Bibliografijos darbščioji bitelė“, išspausdintam 2007 m. balandžio 4 d. „Lietuvos aid“ numeryje glaustai, bet kartu ir informatyviai paaiškinama „Apie bibliog- rafę Adelę Ubeikaitę ir jubiliatei skirtą bibliografijos rodyklę“ (p. 361). Žinoma, galima buvo nurodyti ir kokia jubiliejinė sukaktis čia turima omenyje, pravartūs būtų ir duomenys, kada į šios bibliografijos per- sonaliją sąrašus įtrauktas asmuo dirbo (ar tebedirba) bibliotekoje. Tačiau jeigu šie pastebėjimai gali būti priskiriami tikrai priekabių skaitytojų keliamų klausimų kategorijai, tai anotacija aprašui Nr. 1839 teminių parodų skirsnyje, kai konstatuojama, jog „Minima Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje parengta pa- roda, kurioje daugiausia literatūros buvo lenkų kalba“ (sic!, p. 229), vargiai pateisinama. Pasidžiaugti tenka nebent tuo, kad tokio pobūdžio „anotacijų“ nėra gausu.

Išsamesnio paaiškinimo, kodėl buvo pasirinkti vienokie ar kitokie atrankos kriterijai, aptariamoje bibliografijos rodyklėje akivaizdžiai stinga. Antai visiškai neaišku, kuo remiantis įtraukiama lietuvių auto- rių publikacija kitomis kalbomis, nenurodant, jog yra ir lietuviška versija. Ryškus to pavyzdys – 2001 m. Vilniuje „Aidų“ leidyklos išleisto lietuvių autorių straipsnių rinkinio „Lietuvos Didžiosios kunigaikštijos kultūra: tyrinėjimai ir vaizdai“ prioriteto teikimas šio leidinio vertimui į lenkų kalbą, kuris išėjo Krokuvoje 2006 m. – taigi penkeriais metais vėliau. Mokslo publikacijose originalą nurodyti būtina, tad į tyrėjų porei- kius orientuotoje bibliografijoje kažin ar tikslinga tai ignoruoti. Antai apraše Nr. 21 – nuoroda į Dainoros Pociūtės-Abukevičienės⁵ tekstą, bet kažkodėl – tik vertimą (p. 21). Tikslingiausia būtų, žinoma, nurodyti ir originalą, ir vertimus (jei tokių yra).

Sveikintina Sudarytojos nuostata neapsiriboti publikacijomis lietuvių kalba. Tarp kitakalbų publikaci- jų rodyklėje pagrįstai vyrauja nuorodos į lenkų autorių tekstus. Turint omenyje, jog lenkų istoriografijoje dėmesio šio laikotarpio Lietuvos kultūrinio bei intelektualinio gyvenimo realijoms nestokojama, akivaizdu, kad vargiai įmanoma pateikti nuorodas į visus su bibliotekos istorija ar joje dirbusiais asmenimis vienu ar kitu aspektu susijusius tekstus. Pavyzdžiui, neįtrauktas Edmundo Malachovičiaus (Edmund Ma- lachowicz), autoritetą specialistų tarpe turinčio architekto-konservatoriaus, Rusų kapinėse palaidotųjų ži- nynas su išsamiais antkapinių paminklų aprašais ir biogramomis⁶, tačiau yra nuoroda į Mečislavo Jackie- vičiaus (Mieczysław Jackiewicz) vadovą po Rasas (Nr. 306, p. 55). Ar manyta, kad daugiau duomenų pa- teikti ne visada yra tikslinga? Analogiško pobūdžio klausimai vargiai kiltų, jei duomenų atrankos kriterijai būtų išsamiau aptarti.

⁵ Apmaudus korektūros riktas knygos versijoje lenkų kalba perkeliamas be jokio paaiškinimo – straipsnio autorė yra ne „Pociūtė-Abukevičienė“, o Pociūtė-Abukevičienė. Tas pats ir asmenvardžių rodyklėje (p. 411).

⁶ MALACHOWICZ, Edmund. *Cmentarz na Rossie*. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1993. 459 p.

Abejonės dėl Sudarytojos pasirinktų rodyklės sudarymo principų, duomenų atrankos kriterijų, anaiptol nepaneigia leidinio svarbos. Sudarytojos surinkta duomenų bazė yra reikšminga pagalba ne tik būsimiesiems Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos istorijos tyrėjams, bet ir mokslininkams, besigilinantiesiems į bendresnius kultūros paveldo klausimus. Personalijų skyriuje pateikti duomenys nauja informacija reikšmingai papildo knygotyros biografiką⁷. Sudarytojos pastebėti ir į dienos šviesą iškelti duomenys leidžia teigti, kad leidinys neabejotinai ras skaitytoją ir bus pravartus kiekvienam, besidominčiam Lietuvos kultūros raida.

Aldona Prašmantaitė

---

⁷ Sudarytoja pateikia duomenis, kurie nepateko į skaitmeninį Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto iniciatyva parengtą knygotyros biografikos leidinį *Lietuvos knygos veikėjai*. Vilnius, 2004.